

jiných významných pedagogických mysliteľů našich i zahraničních v pedagogické praxi jsou evidentní v celém průběhu jeho více než stoletého vývoje a působení.

Zejména 15. číslo II. ročníku /1892-93/ časopisu Komenský, které vyšlo na lepším papíře v pěkné grafické úpravě s několika obrázky a s podobiznou J. A. Komenského podle anglické rytiny z roku 1642 a s fotografií pomníku Komenského v Přerově z roku 1874, na němž je heslo a kredo Komenského Omnia sponte fluent, absit violentia rebus, s fotografií domu, v němž byla škola, do níž Komenský vstoupil jako žák a později jako učitel, s Přílohou, zasvěcenou oslavám Komenského u nás i v cizině, si zaslouží pozornost dnešního čtenáře.

Oslavy 300. výročí narození J. A. Komenského nás budou inspirovat k aktivní účasti na přípravách a později na oslavách 400. výročí narození učitele národů v období znovuvzkříšení demokracie a humanismu, o něž Komenský svým životem a dílem usiloval.

Poznámky:

- 1/ Kvačala, J.: Johann Amos Comenius, Sein Leben und seine Schriften, 1892.
- 2/ Příloha časopisu Komenský, XVIII, 1890, s. 129.
- 3/ Komenský, XXIII, 1894, s. 1.
- 4/ Příloha časopisu Komenský, XX, 1892, s. 160.
- 5/ Tamtéž, s. 125.
- 6/ Komenský, XX, 1892, s. 3.
- 7/ Tamtéž, s. 28.
- 8/ Tamtéž, s. 99.
- 9/ Tamtéž, s. 141.
- 10/ Tamtéž, s. 173.
- 11/ Tamtéž, s. 126.
- 12/ Tamtéž, s. 318.

Podiel slovenských pedagógov na realizácii myšlienok J. A. Komenského na Slovensku

Vojtech Blaško

Význam Komenského bezpochyby presahoval rámec jeho vlasti, zreformoval takmer celé európske školstvo, a z toho aspektu je len prirodzené, že tento vplyv sa prejavil taktiež u pedagógov - Slovákov, čo by malo byť predmetom úvah tohto skromného príspevku.

Tento vzťah sa prejavoval najmä u pokrokových slovenských učiteľov, ktorí pôsobili v slovenských patronátnych gymnáziách v 60. a 70. rokoch minulého storočia a v slovenských pedagogických časopisoch, najmä pri Komenského jubileách /výročiach narodenia a smrti/. August Horislav Škultéty /1819-1892/, prvý riaditeľ a profesor slovenského gymnázia v Revúcej, blízky spolupracovník a priateľ Ludovíta Štúra, dobre poznal pedagogické dielo J. A. Komenského a otvorene se hlásil k jeho pedagogickému odkazu. Na slávnostnom otvorení revúckeho gymnázia 16. septembra 1862 hovorí o Komenskom ako "o otcovi

európskej výchovy". Aj zásady, podľa ktorých sa vychovávala slovenská mládež v tejto škole - v duchu humanizmu - svedčia o vplyve J.A. Komenského. Komenského si hlboko vážil a dobre poznal jeho pedagogické názory aj ďalší profesor revúckeho gymnázia - **Samuel Ormis** /1824-1875/, ktorý Komenského pedagogické náhľady zverejňoval v Slovenských novinách a Slovenských pohľadoch. Zdôrazňoval najmä požiadavku vyučovať materinský jazyk a demokratizáciu školstva - poskytnúť základné vzdelanie pre všetky deti. Podobne ako Komenský aj Ormis venuje náležitú pozornosť predškolskej výchove, zrejme je tu vplyv Informatória školy materskej. Osobitne kladne zhodnotil Komenského Veľkú didaktiku, ktorú označil za "historický obrat" v pedagogickej teórii. Ormis vo svojom spise "Výchovoveda pre seminaristov a rodičov" v zásade vychádza z Veľkej didaktiky.

Martin Kramár - /1817-1895/, prvý riaditeľ a profesor slovenského gymnázia v Martine / bol aj prvým tajomníkom Matice slovenskej/. Vo svojej úvahe o význame vzniku martinského gymnázia, okrem iného povedal: Veru k napraveniu našich zašlostí a pripraveniu dobrej budúcnosti inej cesty niet, jedine dobré a prozreteľné vedenie mládeže". V druhej polovici 19. storočia Komenského myšlienky popri oplikácii v pedagogike, stávajú sa tiež žriedlom národného povedomia - dostať sa na vyššiu úroveň a najmä čeliť silnejúcej maďarizácii. Táto spoločná tematika - uplatňovanie pedagogických náhľadov vo vyučovacom procese a súčasne rozvíjať výchovu v národnom duchu, sa prejavovali najmä v časopisoch: Priateľ školy a literatúry /1895-1861/, Konfesionálna škola /1871-1873/, Evanjelická škola /1877-1879/ a Dom a škola /1889-1897/. V prvom ročníku Priateľa školy a literatúry /r. 1859, č. 18/ breznický učiteľ František Vlastimil Ruissel uverejnil článok: Životopis Jana Amosa Komenského", v ktorom písal, že Komenský nám nahradil rad pedagógov, ktorými sa chvália iné národy. Ruissel vyslovil želanie, aby každá škola slovenská mala obraz alebo bustu Komenského a takto si uctila jeho pamiatku, za čo si "vyslúžil" osobitnú pozornosť vtedajšej uhorskej školskej správy. Bola mu vyjadrená nevoľa školského inšpektora, že podporuje panslávizmus, čo sa nestotožňuje s koncepciou Uhorska.

Aj ďalší slovenský pedagóg **Pavel Hečko** /1825-1895/ v druhom ročníku "Priateľa školy a literatúry" /r. 1860, č. 5/ tiež uverejnil Komenského životopis. Za jeho najvýznamnejšie dielo pokladal "Maľovaný svet", t.j. Orbis pictus.

Už spomínaný František Ruissel uverejňoval v rok 1872 v časopise Konfesionálna škola článok na pokračovanie "Ján Amos Komenský, o ktorom píše, že "vykonan pre ľudstvo viac než všetci tí, víťazi od Nimroda a Alexandra Veľkého až po Napoleona I. "Tento slovanský pedagóg ďalej napísal, že po zásluže sa Komenskému dvesto rokov po jeho smrti "klania celý Východ a Západ, že všade v kultúrnom svete spomínajú jeho meno s úctou a stavajú mu pomníky sťa otcovi všetkej novovekej pedagogiky".

Komenský vplýval aj na významného slovenského učiteľa **Adolfa Petra Zátareckého** /1837-1904, ktorý uverejnil na poračovanie článok "Ján Amos

Komenský, veľiký pokrok pedagogiky", v ktorom autor preukázal serióznú znalosť pedagogických náhľadov Komenského, poznáme z nej úctu, obdiv a veľkú lásku k učiteľovi národov.

K čitateľom Komenského patrí aj slovenský učiteľ Juraj Chorvát /1862 - 1934/, ktorý v pedagogickom časopise Dom a škola /č. 14/ informoval slovenských učiteľov o Komenskom, "že je v umení výchovy a čo vychovávateľský spisovateľ nedostihný". O inforatoriu školy materskej povedal, že nikdo nechal matkám dokonalejšie poučenie o výchove detí do šiesteho roku ako Komenský /čís. 16/. Tristé výročie J. A. Komenského bolo významným podnetom pre našich pokrokových a národne uvedomelých učiteľov, aby sa zamýšľali nad životom a dielom veľkého pedagóga a aby si pri tejto príležitosti stavali pred seba konkrétne úlohy. Tu zohral pozitívnu úlohu významný slovenský pedagogický časopis Dom a škola, ktorý najmä v rokoch 1891 a 1892 priniesol hodnotné články o Komenskom.

Prvý z nich je z roku 1891 od Jána Zigmundíka /1846-1938/, významného slovenského pedagóga a komeniológa a má názov: Celý vzdelaný svet ide slaviť 300-ročnú pamiatku Slováka". Autor poskytol v tomto článku čitateľom serióznou informáciu o Komenskom, ktorá vychádzala z hlbokého štúdia najnovších komeniologických objavov. Podrobne písal, ako sa pripravuje na Komenského oslavy kultúrny svet a položil si aj otázku, ako sa zachová pri tomto jubileu slovenské učiteľstvo a slovenský národ. Na konci článku sa obrátil na slovenskú verejnosť a požiadal svojich rodiakov, ktorí majú nejaké Komenského spisy, aby mu na jeho adresu do Pezinka napísali titul diela, ako i to, či by boli ochotní v prípade potreby toto požičať, predať alebo darovať. V závere svojho prevolania uvádza, že o výsledku podá v niektorom časopise správu. Svoj sľub aj dodržal a v článku "Výsledok mojej prosby ku ct. slovenskému obecnstvu ohľadom Komenského spisov", uverejnenom v časopise Dom a škola r. 1891. V tejto súvislosti treba spomenúť slovenského učiteľa a bibliografa Ludovíta Riznera, ktorý oznámil, že má Komenského "Drobnější spisy některé" z r. 1876. Ján Zigmundík sám vlastnil výše 30 spisov J. A. Komenského. Z najstarších vydání spomína Orbis pictus z r. 1669. Slovenský spisovateľ opatroval takéto veľké bohatstvo! Jána Zigmundíka považujeme preto za významného slovenského komeniológa, za predchodcu nášho svetoznámeho bádateľa o živote a diele Komenského - prof. dr. Jána Kvačalu.

Popredný slovenský vlastenecký učiteľ významný ľudovýchovný pracovník a neochvavný hlásateľ myšlienky česko-slovenskej vzájomnosti Karol Salva /1849-1913/, tiež dobre poznal Komenského dielo. Pri príležitosti 300. výročia narodenia Komenského preložil do slovenčiny a vydal vlastným nákladom "Inforatórium školy materskej" /1892/, ktoré venoval spisovateľke Terézii Vansovej. Ako úvod pripojil k nemu vlastnú báseň na oslavu Komenského a napísal aj jeho životopis. Od učiteľov žiadal, aby na svojich poradách mávali praktické prednášky, tzv. "cvičby" Komenského. Komenského jubileum chápal a

spájal s praktickými aktuálnymi potrebami slovenskej školy a slovenského učiteľa a chcel ho využiť k jeho národnému prebudeniu a uvedomeniu.

Jasenovský rodák **Matej Bencúr** /1860-1928/, pôvodne slovenský učiteľ neskôr významný slovenský spisovateľ Martin Kukučín, mal tiež veľmi srdečný vzťah ku Komenskému, ako to vyjadril vo svojom článku "**Vo výstave Komenského v Prahe**". /Rozmýšľanie bývalého učiteľa, najviac neveselý/, ktorý uverejnil v pedagogickom časopise Dom a škola, r. 1892. Zaspomínal si na svoje štúdium na "preparandii", kde meno Ján Amos Komenský nesmeli vysloviť, iba Amos Comenius. Budúci učiteľia v maďarských prípravkách sa o ňom nedozvedeli, že bol Moravan, Slovan, českomoravský brat. V školách ani slovom nespomenuli, čo si myslí o národnej slobode, o základnej požiadavke vyučovať v materinskom jazyku.

V slovenských pedagogických časopisoch z druhej polovice 19. st. sú aj básne o Komenskom, čo dokazuje, že tento slávny pedagóg svojimi osudmi a najmä svojim grandióznym dielom inšpiroval aj slovenských učiteľov, ktorí pochopili význam Komenského ako významného svetového pedagóga.

V roku 1872 slovenský učiteľ **Ján Mičátek** uverejnil báseň "**Kto bol Komenský?**". V časopise Konfesionálna škola ho autor podáva ako "svetlo, čo rozháňa mráкотu..." sociálnu a u Slovákov, žiaľ aj národnú.

Vyvrcholením vplyvu J. A. Komenského na slovenských učiteľov a pedagógov v 2. pol. 19. stor., je intenzívne, systematické štúdium života a diela učiteľa národov už spomínaným profesorom dr. **Jánom Kvačalom** /1862-1934/ a jeho vedecká práca v komeniológii. Pôsobil ako profesor na bratislavskom lýceu, od r. 1893 bol ako univ. prof. v Jurjeve /Rusko/. Veľký nemecký spis "Johann Amos Comenius. Sein Leben und seine Schriften" z r. 1892 prešlaval prof. dr. Jána Kvačalu v celom vzdelanom svete.

Osobitnú pozornosť ako propagátor Komenského si zasluhuje slovenský pedagóg **Karol Salva** /1849-1913/, patril medzi tých slovenských pedagógov, ktorí všetko svoje úsilie, húževnatosť zacielili na dvíhanie slovenskej ľudovej školy, jej obranu pred cieľavedomou maďarizáciou, na dvíhanie vzdelanostnej úrovne slovenských učiteľov a celého národa. Študoval v slovenskou gymnáziu v Revúcej, kde ho učil popredný slovenský pedagóg Samuel Ormis.

V tejto malej galérii propagátorov myšlienok J. A. Komenského nemôže chýbať popredný slovenský pedagóg - komeniológ **František Karšay**, profesor FFUPJ Šafárika v Prešove svojou prácou Komenský a Slovensko, v ktorej podrobne analyzuje vývin vzťahov Čechov a Slovákov z aspektu Komenského vplyvu na slovenských školách, a to z hľadiska zvyšovania vzdelanostnej úrovne, ako aj v oblasti výchovy ľudu k vyššiemu národnému povedomeniu.

Do kategórie súčasťných pedagógov okrem iných, ktorí rozvíjali myšlienku československej spolupatričnosti, patril aj prof. **J. Mátej**, komeniológ, ktorý svojimi prácami rozšíril obzor poznatkov o Komenskom. V intenciách odkazu J. A. Komenského budovali naše školstvo i ďalší historici, ako napr. prof. Vajcik,

prof. Schubert, prof. L. Bakoš, ktorý sa popri histórii zapodieval aj otázkami teórie výchovy a ďalší.

Prírodzene v takomto krátkom príspevku nie je možné uviesť ďalších slovenských pedagógov, ktorí sa pričínili o realizáciu Komenského koncepcie na slovenských školách, kde okrem materiálnej zaostalosti prebiehala zámerná maďarizácia slovenského národa, čo len zvyšovalo jeho utrpenie.

Práve preto slovenskí vlasteneckí učitelia v druhej polovici minulého storočia preukazovali veľkú lásku a obdiv J. A. Komenskému. Ani tri dlhé storočia nespôsobili zabudnutie na človeka, ktorý svojim hrdinským, ale aj bolestivým životom a nesmrteľným dielom ostal stále vzorom, ktorý treba i v súčasnosti nasledovať.

Výchova aktívneho vzťahu žiakov k prírode v pedagogickom odkaze J. A. Komenského

Jarmila Dargová

Vplyv prostredia na vývoj človeka zdôraznil už Hipokrates. Zo štúdia pedagogického dedičstva J. A. Komenského sa presvedčujeme, že aj on uvedenej problematike venoval veľkú pozornosť. V 17. storočí úlohu prírody a prírodného prostredia vo výchove mládeže podčiarkujú aj ďalší predstavitelia rôznych filozofických smerov.

V doterajšej komeniologickej literatúre sa týmito ideám J. A. Komenského venujú J. Popelová, D. Čapková, P. Floss a iní.

Vedecko-technický pokrok a rozvoj civilizácie prináša pre ľudstvo nové poznatky i problémy. Prírodné prostredie človeka sa neodborným zásahom naruša, čo vplyva na biologický a psychický vývin človeka. Tento problém je dnes čoraz akútnejší. Zamestnáva mysle ľudí všetkých profesií a nás pedagógov zaujíma z hľadiska pozitívnej výchovy. Výchova aktívneho vzťahu žiakov v prírode v našej škole predstavuje také výchovné úsilie, ktorého výsledkom je človek s kultivovaným vzťahom nielen k spoločnosti, ale aj k prírode a životnému prostrediu ako predpokladu jeho existencie.

Príroda ako neoddeliteľná súčasť životného prostredia sa významnou mierou podieľa na formovaní osobnosti človeka. Už J. A. Komenský hovorí, že vrcholom rozvoja prírody je človek. Človek od počiatku svojho pobytu na svete tvorí súčasť prírody. Žije podľa nej a v nej, ale aj napriek tomu sa ešte nenaučil plne žiť v súlade s jej zákonmi. Často ako bytosť stojí dokonca v protiklade k prírodným a prirodzeným mechanizmom a ako jediný dospel tak ďaleko, že môže ohrozovať seba samého tým, že nepozná katastrofálne dôsledky svojej činnosti. Hlavná idea J. A. Komenského, že človek ako časť prírody sa podriaďuje všetkým zákonom jej vývoje, preniká celým jeho dielom. Žiada, aby výchova zodpovedala prírode a zákonitostiam, ktoré v nej existujú. Komenský to zdovodňuje tým, že príroda je